

Олена Дуць-Файфер
Ягайлоньскій Університет / Uniwersytet Jagielloński

Лемківскій дискурс в зовнішніх просторах

Бесідуючы о Інчым лемківскым односіме ся головні до тых/ того, што Лемкамі не сут/ лемківскістю неє, але находят/ находіт ся в даяких реляціях, реальных або уявных, з лемківскым еґзистенційно-культуровым простором. В тым контексті маме до діла з двома напрямиами актывізуючыма тот контакт – дахто/ дашто зовнішне входіт в обсяг лемківско-го універсум або лемківскіст керує ся даде назовні, поза свої просторы. В рецензійній і справоздавчій часті «Річника Руской Бурсы» вартат вказати дискурсивный процес, значучо пріявный в остатнім часі в лемківскым творчым світі, непосредньо повязаны з реляціём свого до зовнішнього.

Выміню лем пару подій і фактів з минулого рока, што сут ілюстраціём того отвераня ся (жебы не речы експансі) лемківско-го підмету на зовнішній світ.

I. Науковий дискурс

Будут то в першым ряді науковы події, далеко выходячы поза лемківскій простір, а тіж, будучы часто іх ефектом, науковы тексты, публикації доступны шырокому кругу спеціалістів з цілого світа.

1. В днях 16-19.12.2021 р. в Тіранії (Альбанія) мала місце міжнародна конференція на тему «Endangered Languages and Diaspora» («Загроженою мови і діаспора»), організована през The Foundation for Endangered Languages (Фундація спомогання загроженою мови) во співпраці з Університетом в Тірані. Лемківському/русинському мови посвячений был на тій конференції оддільний панель зорганізований през др Елену Будовскую з ЗША під назвом «Carpatho-

Rusyn: Attitudes at home and in diaspora» («Карпатські Русини: стави в отчизні і в діаспорі»). Панель проведений был в англійським мови. Выступили в ним:

Проф. Wayles Browne, лінгвіста з Cornell University в ЗША з доповідю *Two Slavic Diaspora Case Studies: Burgenland Croatian and Vojvodina Rusyn* (Студія припадку двох славянських діаспор: бургерляндско-хорватської і войводінських Русинів);

Проф. Олена Дуць-Файфер з Ягайлонського Університету з доповідю *The Influence of Emigre Lemkos from Different Locations on the Preservation and Growth of the Lemko Language* (Влияня різниць в діаспорійній локації Лемків на стан збереження і розвитку лемківського мови);

Др Елена Будовская лінгвістка з Georgetown University в ЗША з доповідю *The «Our language is Trashed up» Mythologeme about the Carpatho-Rusyn Idiom in Europe and in the US: its Origin and Contemporary Status* («Наш мови єст зруйнований». Міфологема на тему карпаторусинського мови в Європі і ЗША: генеза і актуальний стан;

Проф. Ева Міхна з Ягайлонського Університету з доповідю *The Functioning of the Lemko Language in the Religious Domain* (Фунгування лемківського мови в релігійній сфері). Ефектом тих доповіді єст книга, што была напечатана на конференцію, з текстами вказаних горі панельових выступлень в формі наукових статей: Eda Derhemi (ред.). 2021. *Endangered Languages and Diaspora*. Tirana: Foundation for Endangered Languages.

2. Інчом важном науковом подійом, што вказати ей мож як примір присутності лемківської проблематики в далеком світі, был 17th ANNUAL MEETING of the Slavic Linguistic Society (17. Дорочна Стріча Славистьчного Лінгвістьчного Товариства) проведена в днях 19-21.09.2022 р.

в Саппоро в Японії. Зголошені і прийняті були до програму дві незалежні лемкознавчі теми: *Rusyn/Lemko language in the Church. Linguistic ideologies of the Orthodox and Greek Catholic clergy in Slovakia and Poland* (Русинський/ лемківський язык в Церкві. Языковы ідеології православных і грекокатолицьких священників на Словації і в Польщі) – авторства проф. Евы Міхны з Ягайлонського Університету і *Lemko Language Revitalization – Questions, Choices, Realizations* (Ревіталізація лемківського языка – проблеми, выборы, реалізації) – авторства проф. Олены Дуць-Файфер з Ягайлонського Університету. В кінцьовим ефекті выголошена была лем доповід на першу тему, бо друга авторка выцофала ся з презентації свого тексту.

3. В 2022 р. тіж в Японії явила ся долго приготовлювана публикация в цілости посвячена русиньскому/ лемківському языкови: *Approaches to Rusyn 2017* (Пізріня на Русинів 2017), редагувана през Елену Будовскую, як «Slavic Eurasia Papers» No. 14, выдана през Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University, Саппоро. В томі находит ся девят статий попереджених Вступом Вейлса Брауна (Wayles Browne). Сут то за шором:

The Mother Tongue of Rusyn in the Slovak Republic after 1989: Status, Problems, and Perspectives (Рідный язык Русинів на Словації по 1989 р.: статус, проблемы і перспективы) авторства Анны Плішковой;

Lemko Language, «Quo Vadis»? Current Issues in the Linguistics Field of Lemko Identity: Loss and Revitalization («Quo vadis» лемківський язык? Актуальны квестии з лінгвістичной обшыри лемківской достоменности: загыбаня – ревіталізація) авторства Олены Дуць-Файфер;

Post-1989 Publishing Activities of Rusyns in Their Mother Tongue (Periodicals and Non-Periodicals) (Выдавничя діяльніст Русинів по 1989 р. в їх рідным языку (періодыкы і неперіодычны писма) авторства Кветославы Копоровой;

The Emancipation of the Lemko Language in the Context of Language Ideologies of Lemko Ethnic Activists (Еманципация лемківського языка в контексті языковых ідеологій лемківських етнічных діячи) авторства Евы Міхны;

The Rusyn Language in Ukraine and Slovakia: Identity and Language Preservation (Русинський язык в Україні і Словації: сохрания достоменности і языка) авторства Елены Будовской;

Креативность и культурная адаптация в переводе сказки *Winnie-the-Pooh* Алана А. Милна на лемковский язык (*Креативність і культурова адаптація в перекладі байки Winnie-the-Pooh* Аляна А. Мільна на лемківській язык) авторства Генрика Фонтаньского;

Некоторые изменения в склонении имён существительных в южно-лемковском говоре села Хмельёва (*Декотры зміны в одміні назывників в полудньоволемківській гварі села Хмельюва*) авторства Михаила Вашичка;

Грамматические особенности говора села Великие Лазы Ужгородского района Закарпатской области: значения предлога «на» (*Граматычны особливости гвары села Великы Лазы в ужгородском рејоні закарпатской области: значыня приназывника «на»*) авторства Михаила Капраля і Елены Будовской.

4. Лемківска/ русиньска проблематыка не од днес присутна ест тіж на ASEES Annual Conventions (Дорочны Конвенції Асоціації Славянських, Східноєвропейських і Євроазіатських Студий). На тогорічній 54 Конвенції в Чикаго (ЗША) 10-13.11. організуваний был през Carpatho-Rusyn Research Center (Карпаторусиньскій Дослідничый Центр) панель на тему: «Carpatho-Rusyn Visual Culture: Europe» («Карпаторусиньска візуальна культура: Європа»). В його рамках презентуваны были три темы:

Богдан Горбаль з New York Public Library бесідувал на тему: *Mihály Munkácsy's 'Blind Milton Dictating «Paradise Lost» to His Daughters': Contemporary Views* (*Сліпый Мільтон диктуючий «Втрачений Рай» своїм дівкам Мигаля Мункачого: сучасны погляды*);

Павел Роберт Марочій з Університету в Торонто мал доповід: *The Subcarpathian School of Painting* (*Підкарпатска школа малярства*);

Нік Купенскій з Академії Воздушных Сил Зєднаних Штатів бесідувал о жытї і творчости Антона Кубека: *The Life and Art of Anthony Kubek*.

Окрем того русиньского панелю лемківска тема была представлена в рамках панелю «Traces of Displacement: An Approach to Cultural, Political, and Language Operations in East Central Europe: Imagined, Dissolved, and Appropriated Territories» («Сліды выселінь: пізріня на культуровы, політычны і языковы діяня в серединово-східній Європі: уявны, розшмарены і завлащены території»).

Catherine Marie Gousseff з Centre National de la Recherche Scientifique / Cahiers du Monde Russe (Франція) виступила з доповіддю *Dissolving People – Displacing Traces: The Lemko Case*. (Розшмаріня люди – затераня слідів: лемківській припадок).

Вказаны приміры сут свідоцтвом заінтересуваня лемківскыма темами в науковых середовисках одлеглых од лемківского простору.

II.

Науковы презентації не сут ту вынятком. Присутність лемківского творчого світа поза власныма середовискама мож вказати тіж в обшыри літературного дискурсу. В 2022 р. лемківска літературна творчіст стала ся доступна завдякы перекладам на італіяньскій і шлезскій языкы тым оддаленым од Лемковины народам. Є то симптоматычне явиско. Особливы лемківскы досвідчыня, вражливіст і емоції, якыма назначена єст повыселенча поезія, вказали ся на тілько порушаючы і важны для двоіх «чужых» люди, же рішыли они поділити ся тыма дознаняма зо своіма. Хтіли удоступнити ім далекій, а прецін і близкій, лемківскій мікрокосмос. Так адже італіяньскій, але тіж лемківскій і польскій чытатель (вшыткы три языковы версії остали бо заміщены в збірці-антології) може найти ся на здеструуваній, а прецін фурт жыючій Лемковині і вчути ся в біль і надію непокореного етносу. *Ritorini/ Powroty/ Вертаня. Antologia di poesia lemka/ Antologia poezji łemkowskiej/ Антологія лемківской поезії* в выборі і перекладі Silvii Bruni (Austeria, Kraków 2022) то книжка, в якій Лемко/ Лемковина стают ся присутны як Інчый в перцепції італіяньского чытателя і зрителя (бо поезію збогачають фотографії – імаючы і утырвалючы суть Лемковини в обектыві італіяньскых фотографіків Simony Ottolenghi і Roberta Gabriele).

Кус інакше, але тіж надзвычай інтересуючо, розкладат ся дистанс близкій – далекій, Інчый – свій в другій вартаючій увагы збірці. То молодой Шлезак, Варфоломій Ванот, спричынил своїм зачудуваньом і консеквенційом в довершаню ефекту того зачудуваня, же збірка: *Petro Murjanka, Łemkowsko duszyczka. Uobrane wjyrsze przelożune na ślůnsko godka uod Bartłumjeja Wanota/ Петро Муриянка, Лемківска душа*.

Выбраны вершы переведены на шлезский язык през Варфоломия Ванота стала ся фактом, якій чудуе і тішыт. З двох головні причин: прото, же Шлезск здае ся так далекий, так Інчий в однесію до Лемковины, а завдякы тому тлумачыню вказуе ся цілком бликий і цілком подібный в декотрых аспектах (што ем зазначыла во Вступі до збіркы). Друга причына то радіст, же во спіддіяня ввошли два меншыновы языкы, отвараючы ся на свою інчїст і паралельніст. Книжка остала выдана през Варшавскій Університет, Центр Заангажуваных Досліджынь над Культуровым Тырваньом в рамках ревіталізаційных діянь для сохраніня меншыновых языків.

Што значыт для Лемковины і Лемків такій выхїд до зовнішнього світа і таке отворіня ся для Інчого? Як для каждой культуры, што формувала свою неповторніст і самобытніст в гідній ступени завдякы ізоляції, означат то небезпеку уніфікації (яка і так далеко ся розвиват в повыселенчых і глобалізаційных процесях). Єднак, завдякы незаперечній підметовости в тым выхїді до світа і приниманю Інчого в себе, а тіж завдякы пошані і узнаню вартости лемківского Інчого, єст то процес, в якым Лемкы свїдомо і з власной волі берут участ і свїдомо старают ся ділити і переникати творчо з тым, што зовнішне.

Вартат іщы доповісти, же коротко зреляціонуваны подїї і факты односячы ся головні до остатнього рока, не сут чымси новым і незнаным для Лемків. Презентація лемківской культуры во Франції, Англії, Німцьох, Америці і, мож речы, в цілым світі мала уж місце нераз. Рїжны были ей формы. Вартат єднак звернути увагу на актуальну спомнену підметовїст, дискурсивніст і інчу як клясичный еґзотызм форму участі/ перениканя ся з зовнішнім Інчим.